

SUMMARY

DISTINCTIVE FEATURES OF THE ACTIVITY OF LEADING REPRESENTATIVES OF THE SLOVAK REFORMATION IN 16th CENTURY

I. Borys (Uzhhorod)

The article deals with religious activity figures of Slovak Reformation in the spread of new religious movements in the Slovak expanses. They cover their biographical data, the position on reforming the church life and traces the nature and significance of their experience during the religious struggle of Slovaks with the dominance of the Catholic Church.

Keywords: Reformation, Slovakia, religion, Faith, God, Lutheranism, Calvinism, Christianity, Catholicism, church.

УДК 94(439) – 058.222 «16/17»

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СУСПІЛЬНОЇ ВЕРСТВИ ДВОРЯНСТВА У ПІВНІЧНО-СХІДНІЙ УГОРЩИНІ В XVI-XVII СТОЛІТТЯХ

Зубанич Л. Л. (Ужгород)

У статті окреслено та проаналізовано етапи формування й розвитку суспільної верстви дворянства в північно-східній частині Угорського королівства (територія сучасного Закарпаття – комітатів Унг, Берг, Угоча, Мароморош) у XVI-XVII століттях.

Ключові слова: дворянство, комітати, Іштван Вербовці, родина, садиба, грамота.

Постановка проблеми. В результаті поразки в битві під Могачем на руїнах колишньої середньовічної Угорської держави утворилися три держави / провінції різного політичного, економічного та релігійного спрямування. Взаємозалежність цих трьох регіонів (Угорське Королівство, Трансільванське Князівство, угорські території Османської Імперії), а також спільна для них зовнішня загроза призвели до виникнення нового та незвичного суспільного устрою, каталізатором появи якого був потужний за своєю чисельністю суспільний прошарок – дворянство. Територія Північно-Східної Угорщини (Ужанський, Березький, Угочанський та Марамороський комітати) була розташована на лінії політичного, економічного та релігійного розлому. Протягом XVI-XVII століть Угорське королівство і Трансільванське князівство були становими монархіями, де правитель (король або князь) поділяв владу з представниками вищого суспільного класу, тобто з дворянством. Сформований таким чином поділ влади та феодално-представницький державний устрій упродовж століть були визначальними рисами життя цього регіону.

Метою цього наукового дослідження є аналіз формування та розвитку суспільної верстви дворянства у комітатах Унг, Берг, Угоча та Мараморош (північний схід Угорщини) упродовж XVI-XVII століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість опублікованих [10, 11, 14,

17, 19, 20, 21, 22, 25] та неопублікованих [1, 2, 3, 4, 5] джерел, наукової літератури, присвяченої дослідженню історії дворянства. Варто відзначити фундаментальні праці І. Надя [26-38], які подають характеристику історії дворян Угорського Королівства. Важливою є також праця прихильника міждисциплінарних студій І. Сабова [44], який у своїй монографії поряд із політичною історією Угочанського комітату приділив значну увагу економічним процесам та формуванню народності в цілому по регіону. Нині при Інституті історії Угорської академії наук (УАН) працює ціла група дослідників, які вивчають різні аспекти історії Угорщини раннього нового часу, зокрема розвитку дворянства як важливої суспільної верстви: Тібор Найман [39, 40], Гейза Палфі [41, 42], Іштван Трінглі [45, 46, 47], Атілла Жолдош [50, 51]. Їхні дослідження базуються на новітніх підходах та роблять значний внесок у вивчення історії Північно-Східної Угорщини XVI-XVII століть.

Виклад основного матеріалу. Суспільне розшаровування угорців почалося вже в XI ст. Саме тоді сформувалися привілеї, які слугували підґрунтям для юридичного статусу дворянства, з числа яких чи не найголовнішим, на нашу думку, було право судочинства у королівському дворі. В утворенні суспільних прошарків велику роль відіграло прийняття королем Андрієм II «Золотої булли» (1222 р.), а згодом – створення станового суспільства. Безперечно, ніхто не був позбавлений

можливості піднятися до дворянського титулу, але збереження цього привілею залежало від видатних заслуг або вчинків перед нацією чи королем. Королівський юрист, згодом палатин Іштван Вербовці (1458–1541 pp.) у своїй праці «Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae» («Тричастинний звід звичаєвого права Угорського Королівства») 1517 р. зазначав, що спочатку весь угорський народ відносили до дворянського стану, але ті, хто не виконав своїх обов'язків із захисту вітчизни, були позбавлені цих привілеїв. Згідно зі сформованим звичаєвим правом, а також із законами Угорського Королівства права дворянства були засновані на чотирьох привілеях, перерахованих І. Вербовці:

«1. ... особа не може бути затримана ніколи і ніким, чийми б не були прохання або скарги, якщо вона не була попередньо викликаною, притягнутою до суду і засудженою згідно із законодавством.

2. ... дворяни всього королівства ... не підпорядковані нікому, тільки владі законно коронованого володаря...

3. Вони (дворянство – Автор) мають свободу користуватися владою повсякчас, оскільки це право (свободу користування – Автор) їм надано, також доходами, отриманими в межах своїх маєтків, зібраними від будь-якої служби селян, від сплати мита і податків за землю, від сплати зборів і мита, тридцятими, і відносно до королівства повинні виконувати тільки військові обов'язки.

4. ... якщо хто-небудь із королів наших посягає на свободи дворянства, зазначені в основному законі ... , дворяни мають вільне право чинити опір і повставати проти короля, не побоюючись звинувачення у зраді» [49].

Відповідно до чинних законів дворянство було наділено рівними правами «una eademque nobilitas» («...ми пристали на прохання тих же дворян: істинні дворяни, які мешкають у межах нашої країни, а також ті, хто перебуває у княжих провінціях на території нашої країни, всі користуються рівними свободами») [8, § 11]. Їхнє право власності на землю було непорушним, при вимиранні нащадків чоловічої лінії спадкоємцями ставали нащадки жіночої лінії, і тільки в разі вимирання всього роду маєток повертався у володіння корони.

У зв'язку з появою турків на Балканах та біля південних кордонів Угорщини (з 1434 р.) знову посилилася потреба в готовності дворянства до виконання своїх обов'язків – захисту країни зі зброєю в руках. XVI століття принесло значні зміни і для інших верств угорського суспільства: окрім поглиблення суспільних відмінностей між дворянством, міщанством та селянством, у межах дворянства виникли значні суспільно-майнові та культурні відмінності [7, с. 4]. Постійна турецька загроза, бездіяльність уряду короля Владислава II, а також припинення хрестової війни проти турків викликали

значне суспільне невдоволення. Ймовірно, саме це стало причиною того, що порівняно бідне дворянство Верхнього Потисся 1514 р. активно приєдналося до селянської війни під проводом Дердя Дожи [24, с. 231]. Після придушення повстання восени 1514 р. відбулося засідання Державних Зборів, на якому дворянство переймалося передусім вирішенням питання компенсації збитків, спричинених повстанням. Рішенням Державних Зборів було заборонено, аби селяни та гайдуки володіли зброєю (головно рушницями). Було ліквідоване право вільного пересування [49, § 25], але кріпаки за згодою свого пана й надалі могли перебратися на інший маєток. Ті ж, хто не брав участі у повстанні, й надалі могли користуватися правом вільного пересування.

Отже, достеменно відомо, що на початку XVI ст. дворянство окреслених комітатів дедалі біднішало, і якщо дворянин володів усього 2–3 обійстями, то населення сіл, а іноді й самі селяни, накопичували все більші статки. Звісно, це не вважалося нормою, оскільки селянство переважно було бідним, у чому залишалися зацікавленими насамперед самі землевласники, адже на кінець середньовіччя пустували 20-60% кріпацьких обійсть. Існували два шляхи їх заселення: залученням народів, котрі, рятуючись від турків, перебиралися все далі на північ, а також завдяки переселенцям із-за кордону, як це практикувалося від XI ст. [6, с. 126-128]. У Верхньому Потиссі обидва варіанти видавалися доцільними, але прижився переважно другий спосіб [13, 15-17; 18-20].

За даними статистики обкладення королівським посадибним податком, у XVI ст. в Угорщині проживало близько 3300 дворян-землевласників та майже 7200 одномаєткових дворян (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл категорій маєтків за списками посадибного податку (XVI ст.)

Комітат	0-10 садиб	11-100 садиб	Понад 100 садиб
	Садиб у маєтках (у %)		
Берег	24,5	38,1	37,4
Мараморош	42,4	32,2	25,4
Угоча	29,0	37,3	33,7
Унг	25,0	53,8	21,2

Джерело: розрахунки автора на основі [23, с. 169-189, 837-855, 827-835, 463-486]

Статки, що об'єднували понад 100 садиб, належали до замкових доміній і розташовувалися переважно в монолітних, цілісних блоках: в Ужанському комітаті прикладом цього було Невицьке замкове помістя, у Березькому комітаті – Мукачівське та Сентміклозьке, в Угочанському – Ньолабське, у Марамороському – Хустське. За даними

перепису домоволодінь від 1598 р. (табл. 2.), на цей час на території Угорського Королівства землями володіли 24 родини, які об'єднували понад 1000 садиб, 19 родин мали від 501 до 1000 садиб і 33 родини – від 301 до 500 садиб.

Таблиця 2

Розподіл маєтків за кількістю садиб (1549-1598 рр.)

Володіння (садиб)	1549 р.	Володіння (садиб)	1598 р.
1000	8	501-1000	19
300-1000	30	301-500	33
100-300	63	201-300	32
0-100	29733	101-201	71

Джерело: розрахунки автора на основі [15, с. 31; 167, с. 92-99]

За тогочасними мірками великим вважався маєток, що нараховував понад 300 садиб, заможним вважався дворянин (або ж дворянська родина), який володів понад сотнею таких помешкань [15, с. 55]. В Угорщині ж маєток середніх розмірів об'єднував 50-100 садиб. Рух серед дворянської верстви розпочався в основному після поразки під Могачем, коли багато родин залишилися без представників чоловічої статі (табл. 3.), котрі полягли на війні, а також в роки існування так званого подвійного королівства, коли внаслідок переманювання заможніших дворян до різних партій сталися значні зміни у майнових відносинах (саме тоді було передаровано, зокрема, Мукачівський та Хустський замки разом із прилеглими помістями).

Таблиця 3

Характеристика володарювання в комітатах (1549 р.)

Комітат	К-ть садиб у середині XVI ст.	Були власниками до 1526 р.
Берег	101	74
Унг	68	43
Угоча	48	35
Мараморш	186	108

Джерело: розрахунки автора на основі [12, с. 92-99]

Попри те що знать у принципі й надалі дотримувалася концепції «*una eademque nobilitas*» («єдиного, неподільного дворянства»), всередині цього стану сформувалися величезні відмінності. На верхівці дворянського суспільства стояли майбутні магнати. На досліджуваній території їхній колишній склад не змінився, оскільки в комітаті Унг позиції домінуючої родини Гомоннаї Другет (в Угочі – Перені) залишилися сталими.

Значно ширшим суспільним прошарком була середня еліта (*possessionatus*). Верхні її прошарки

склалися із так званого «добрного дворянства» («*bene possessionatus*»); по суті, вони вважалися панівною верхівкою комітату. Саме з представників цієї верстви передусім призначалися вищішпани, справники [16, с. 695-698].

Ще одним значним прошарком було дрібне дворянство (куріалісти – дворянство, що мешкало в селянських садибах тощо), за яким закріпилася ще й назва «таксове дворянство» (вони платили державні та комітатські податки – таксу). Куріалісти володіли всього одним маєтком, який самі ж обробляли. У регіоні було чимало населених пунктів, заселених представниками саме цієї категорії. Подібні дрібнопомісницькі населені пункти були, наприклад, в Угочанському комітаті – Пийтерфолво, Чатогазо, Чепе [48, с. 69]. За тогочасними комітатськими статутами, цілою курією вважалася дворянська садиба (*sessio*, угор. *porta*), до якої належало щонайменше 32 гольди (земельна міра, один гольд – приблизно 0,57 га) ріллі. Відповідно, півсадиба мала тільки 16, четвертина – 8-10 гольдів орної землі.

Окремою групою дрібного дворянства були армалісти (від слова «*armalis*» – дворянська грамота), адже присвоєння дворянського статусу означало ще й дарування садиби. Та вже у XVI ст. значно скоротилися земельні володіння корони, і в результаті цього чимало «щойно титулованих» дворян на підтвердження титулу отримували тільки гербову грамоту. Дворянин-армаліст користувався особистою податковою пільгою, і водночас його садиба обкладалася таким же податком, як і землі кріпаків.

Значною була і чисельність дрібних дворян. Так, наприклад, у Березькому комітаті в XVI ст. мешкали близько 400 дворянських родин, і всього 96 із них мали кріпаків, наймитів або слуг. Спосіб життя та будинки дрібних дворян мало в чому відрізнялися від умов життя кріпаків. За даними 1743 р., 21 дворянин-армаліст села Геденьгаза (комітат Угоча) загалом мав усього 11 волів, 15 корів і жодного коня; а в той же час 4-8 кріпаків із сусідніх селянських поселень мали більше худоби [48, с. 59].

1567 р. в Угочанському комітаті мешкало всього 16 таких дворян, котрі мали щонайменше 5-50 кріпаків або наймитів; винятком були родина Перені, а також представники заможного дворянства – родини роду Като (*Káta*), Гонтпазмань (*Hontpázmány*) та Гуткелед (*Gutkeled*) (табл. 4.).

Звісно, стосовно родини Перені, що вважалася власником близько половини кріпаків комітату Угоча, не можна стверджувати про концентрацію наявних помість в одних руках. Окремі члени родини (нащадки по чоловічій лінії, вдови) спільно володіли майном (табл. 5).

Таблиця 4

Характеристика майнових відносин в Угочанському комітаті за даними списку військового податку від 1567-1574 рр.

Комітат / Родина	Цілих садиб	Півсадиби	Не сплачували податку	Всього	Покинутих садиб
Кріпаки комітату Угоча	350	125	1159	1634	231
Кріпаки 4-х великих дворянських родин	290	95	973	1358	184
Родина Перені	147	60	642	849	103
Родина Чорноводаї-Шурані (рід Като)	46	25	119	190	27
Родина Рожаї Кун (рід Гуткелед)	66	6	132	204	27
Родина Уйгелі (рід Гонтпазмась)	31	4	80	115	27

Джерело: розрахунки автора на основі [44, с. 64-65]

Таблиця 5

Характеристика майнових відносин та кріпаків родини Перені за даними списку військового податку від 1567-1574 рр.

Власник	Цілих садиб	Півсадиби	Не сплачували податку	Всього	Покинутих садиб
Янош Перені	82	13	325	420	57
Іштван Перені	41	37	202	280	12
Дьордь Перені	7	4	40	51	2
Ференцне Перені, овдовіла Мігальне Перені (нині – Ференцне Драшкович) разом	4	-	9	13	14
Імрене Цобор, ур. Єлизавета Перені	5	4	33	42	5
Імрене Форгач, ур. Борбала Перені	6	2	30	38	7
Овдовіла Іштванне Вечеї	2	-	3	5	3
Разом:	147	60	642	849	103

Джерело: розрахунки автора на основі [44, с. 63-64]

Дворянська верства внаслідок вимирання та через брак належного поповнення за певний час припинила би своє існування. Але правляча еліта дбала про своє поповнення, почасти навіть за рахунок представників міщанства або селянства. Новими представниками дворянства ставали переважно військові, котрі воювали проти турецької навали і робили стрімку кар'єру. Прикладом цьому є Жігмонд Ракоці (1554-1608 рр.), який із дворянина середнього рівня, капітана оборонної фортеці Сендре (1572 р.) піднявся аж до князівського престолу Трансільванії (1607 р.), ставши одним із найбагатших вельмож тогочасної Угорщини [18, с. 117-118].

З огляду на власні, добре вмотивовані матеріальні інтереси, робилися спроби перешкоджати

проникненню кріпаків у дворянське суспільство, більше того: для здобуття дворянського титулу селянин мав заручитися ще й згодою землевласника. У зв'язку з цим закон № 17 від 1622 р. проголосував: «У подальшому не видавати гербову дворянську грамоту в кріпацькому будинку селянину без пропозиції та згоди його землевласника». Насправді ж землевласник за певну грошову винагороду видавав кріпакові відповідний дозвіл (екземпцію) і навіть іноді виявляв згоду на сприяння в отриманні королівської милості. Наведемо приклад. Губернаторка Ужанського комітату, графиня Марія Естергазі (вдова крайового королівського судді Дьордя Другета. – Автор) 14 травня 1677 р. отримала 200 форинтів від своїх кріпаків Федора та Івана Ковач Добей, мешканців села Нодьберезна (нині –

Великий Березний), в обмін на що взяла на себе зобов'язання поклопотатися перед королем, *«щоб вони, їхні дружини та як наявні, так і майбутні нащадки обох родинних гілок дістали дворянський титул Коростилюнські»* [48, с. 67]. Пані Естергазі, крім того, звільняла кріпаків з-під служби та взяла на себе зобов'язання добути для них гербову грамоту. В разі, якщо графиня не зможе дістати грамоту, вона зобов'язувалася повернути всю отриману суму. Якщо ж не поверне грошей, то вищевказані особи діставали право вільно жити на її обійсті як екземпти. Того ж дня графиня отримала від перечинського крайника Мігая Волча, а також його братів Гриця та Василя 400 форинтів і видала їм аналогічне зобов'язання [48, с. 68].

Одним із шляхів підняття до дворянського стану було одруження із дівчиною дворянського походження. Не надто часто, але мали місце випадки, коли кріпак, який взяв собі за дружину дівчину дворянського походження, сам діставав право стати дворянином. Ця категорія називалася «*agilis*» («жіночий дворянин»), тобто такий, який дістає титул за дружиною або матір'ю. Здебільшого дівочу четвертину виплачували у грошовій формі, але за умовами декрету Уласло II (1492 р.), якщо дівчина дворянського походження одружувалася із бідним чоловіком, тобто таким, який не мав дворянського титулу, то, *«за звичаями королівства, замість дівочої четвертини вони діставали цілковите право володіння маєтком, який залишався в їхній власності»* [9, § 1-9].

У складі дворянства Північно-Східної Угорщини окрему верству утворювали русинські та румунські дворяни – вихідці з нащадків колишніх волоських «кнезів» (угор. *kenéz*). У XIV ст. «кнезівства» організовували переважно слугуючий народ королівських замкових маєтків (зокрема, Вишківського та Мукачівського), на посади їх обирала громада; згодом вони діставали затвердження й від короля. В окремих родинах волоського (румун-

ського) походження титул кнезя (війта), а відтак і воеводи передавався у спадок, його власники отримували значні землі, даровані королем як компенсацію за відповідну військову службу з правом повного дворянства [43, с. 621-623]. Воевода (угор. *vajda*) в управлінських справах консулювався з очільником комітату та хустським каштеляном, але в менш значущих справах приймав рішення самостійно. Вибір припадав переважно на представників найзаможніших родин.

Висновки. Отже, XVI століття стало переломним моментом на шляху розвитку Угорщини: поразка в бою під Могачем 1526 р. призвела до встановлення у центральній частині країни турецького панування, комітати північно-східної частини Верхньої Угорщини потрапили у буферну зону двох держав – Угорського Королівства під владою Габсбургів і Трансільванського князівства. Постійна турецька воєнна загроза, формування системи прикордонних фортець значною мірою призвели до переоцінки суспільної важливості військових елементів, звідки вів прямий шлях до кроку у вищий суспільний клас, у дворянство. Постійну складову розширення юридичного становища дворянства – дарування маєтків – з часом, хоч і повільно, але таки було скасовано; попри це, служінням або ж сприянням короні багато родин дістали чималі маєтки.

Саме на досліджуваній період припадає розшарування дворянства, наслідком якого і стала наявність у регіоні Верхнього Потисся як магнатів із власністю понад 1000 садиб, так і дрібних дворян із одним-єдиним маєтком. Оскільки основою господарювання була придатна до обробки земля, концентрація дворянства спостерігалася переважно в низинних районах, а також у долинах річок. Якщо не рахувати кількох прикордонних сучіток, цей регіон оминали більш-менш значні воєнні баталії, тож, частково завдяки переселенцям, зростає чисельність працездатного населення і розпочалося заселення неосвоєних доти регіонів Карпат.

1. Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО). – Ф. 4. Наджупан Ужанської жупи. – оп. 17. – Спр. 1. Частина рукопису роботи невідомого автора «Історія Ужанської жупи за протоколами 1500 по 1700 рр.», 1871-1886 рр. – 25 арк.
2. ДАЗО. – Ф. 4. Наджупан Ужанської жупи. – оп. 17. – Спр. 23. Дворянська грамота Луке Кубовіч, видана королем Угорщини Фердинандом II, 23.03.1627 р. – 1 арк.
3. ДАЗО. – Ф. 4. Наджупан Ужанської жупи. – оп. 17. – Спр. 28. Список проведених жупних засідань за 1639-1741 рр. – 3 арк.
4. ДАЗО. – Ф. 10. Наджупан Березької жупи. – оп. 1. – Спр. 28. Книга протоколів засідань жупного відомства та суду (1602-1653 рр.). – 303 арк.
5. ДАЗО. – Ф. 60. Сімейний фонд баронів Перені. – оп. 1. – Спр. 7. Копія декрету короля Угорщини Максиміліана про дарування почесного звання і титулу барона королівському наміснику Емеріху Перені і його спадкоємцям. – 1 арк.
6. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI - друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції / М. М. Волощук / [Відп. ред. Л. В. Войтович] – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. – 469 с.
7. Зубанич Л. Л. Роль дворянства Закарпаття у суспільно-політичному житті в XVI-XVII століттях. / Л. Л. Зубанич. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Історія – Ужгород:

- Вид-во УжНУ «Говерла», 2014. – Вип. 32. – С. 3-9.
8. «Az ország nemesei ugyanazt az egy szabadságot élvezik». 1351. évi XI. törvénycikk. / CompLex Kiadó Kft. 1000 év törvényei internetes adatbázis, 2003 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=547>.
 9. «Miképen kell eljárni olyan királyi adományok tárgyában, melyeket valakinek megszakadása czimén kértek föl?» 1492. évi LXIII. törvénycikk. / CompLex Kiadó Kft. 1000 év törvényei internetes adatbázis, 2003 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=1018>.
 10. A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. III. Kötet. – Budapest: Franklin Társulat Nyomdája, 1885. – 633 p.
 11. A Perényi család oklevéltára. Közzéteszi Tringli István. – Budapest: Magyar Országos Levéltár – MTA Történettudományi Intézet, 2008. – 509 p.
 12. Acsády Ignác. Régi magyar birtokviszonyok 1494-1598. / I. Acsády. // Értékezesek a Történelemtudományok Köréből XVI. kötet. – Budapest: MTA, 1897. – P. 81-148.
 13. Bélay Vilmos. Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig. / V. Bélay // Budapest: Sylvester Nyomda, 1943. – 224 p.
 14. Corpus Juris Hungarici. Magyar törvénytár, 1000-1895. 1608-1657. évi törvények. Kiad. Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen – Budapest, 1900. – 655 p.
 15. Dávid Zoltán. Az 1598. évi házösszeírás / Z. Dávid. – Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Levéltára, 2001. – 756 p.
 16. Doby Antal. Ugocsa vármegye alispánjai (1337-1870.) / A. Doby. // Magyar Történelmi Tár. – 1878. – P. 695-698.
 17. Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez I. Bevezető tanulmánnyal és jegyzékkel regesztákban közzéteszi Jákó Zsigmond. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1997. – 461 p.
 18. Hangay Zoltán. Erdély választott fejedelme Rákóczi Zsigmond / Z. Hangay. – Budapest: Zrínyi Kiadó, 1987. – 230 p.
 19. Liber Regius: Királyi könyv. Illésy János és Pettkó Béla. A királyi könyvek. Jegyzéke a bennük foglalt nemesség, cím-, címer-, előnév- és honosság-adományozásoknak. 1527-1867. III kötet. – Budapest, 1895. – 143 p.
 20. Magyar törvénytár. 1526-1608. évi törvénycikkek. (szerk. Nagy Gyula, Dr. Márkus Dezső, Dr. Óvári Kelemen, Dr. Csiky Kálmán Dr. Kolosvári Sándor, Tóth Lőrincz.). – Budapest: Franklin Társulat-Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda-Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1899. – 995 p.
 21. Magyar törvénytár. 1540-1848. évi erdélyi törvények. (szerk. Nagy Gyula, Dr. Márkus Dezső, Dr. Óvári Kelemen, Dr. Csiky Kálmán Dr. Kolosvári Sándor, Tóth Lőrincz.). – Budapest: Franklin Társulat-Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda-Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1900. – 655 p.
 22. Magyar törvénytár. 1608-1657. évi törvénycikkek. (szerk. Nagy Gyula, Dr. Márkus Dezső, Dr. Óvári Kelemen, Dr. Csiky Kálmán Dr. Kolosvári Sándor, Tóth Lőrincz.). – Budapest: Franklin Társulat-Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda-Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1900. – 655 p.
 23. Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. Szerk. Maksay Ferenc. I. kötet – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990. – 571 p.
 24. Márki Sándor. Dósa György / S. Márki. – Budapest: Atheaneum Kiadó, 1913. – 535 p.
 25. Mihályi János. Máramarosi diplomák a XIV-XV. századból. / J. Mihályi. – Máramarossziget, 1900. – 674 p.
 26. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I. kötet (A-B) / I. Nagy. – Pest: kiadja Friebeisz István, 1857. – 311 p.
 27. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. II. kötet (B) / I. Nagy. – Pest: kiadja Friebeisz István, 1858. – 282 p.
 28. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. III. kötet (C-D) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1858. – 420 p.
 29. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. IV. kötet (E-Gy) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1858. – 504 p.
 30. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. V. kötet (H-J) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1859. – 375 p.
 31. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. VI. kötet (K) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1860. – 568 p.
 32. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. VII. kötet (L-M) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1860. – 610 p.
 33. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. VIII. kötet (N-Ő) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1861. – 340 p.
 34. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. IX. kötet (P-R) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1862. – 852 p.
 35. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. X. kötet (S-Sz) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1863. – 943 p.

36. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. XI. kötet (T-Ü) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1865. – 441 p.
37. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. XII. kötet (V-W) / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1865. – 518 p.
38. Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pótkötet / I. Nagy. – Pest: kiadja Ráth Mór, 1868. – 379 p.
39. Neumann Tibor. Bereg megye hatóságának oklevelei (1299-1526) / T. Neumann // Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle Füzetek, 3. – Nyíregyháza: Móricz Zsigmond Könyvtár, 2006. – 147 p.
40. Neumann Tibor. Bereg megye hatóságának oklevelei a Jagelló-korban / T. Neumann // Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle – 2006. – № 41. – P. 17-30.
41. Pálffy Géza. Utak a magyar politikai elit élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16-17. század fordulóján / G. Pálffy // Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára. Szerk. Gecsényi Lajos–Izsák Lajos. – Bp., 2011. – P. 397-404.
42. Pálffy Géza. Utak az arisztokráciába – bárói címszerzők a 16. századi Magyar Királyságban / G. Pálffy // Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Szerk.: Papp Klára – Püski Levente. – Debrecen, 2009. – P. 9-23.
43. Petrovay György. A máramarosi oláhok. Betelepedésük, vajdáik és kenézeik / Gy. Petrovay // Századok – 1911. – P. 607-626.
44. Szabó István. Ugocsa megye / I. Szabó. – Budapest-Beregszász: Hatodik Síp Alapítvány-Új Mandátum Kiadó, 1994. – 271 p.
45. Tringli István. A kora újkori kodifikáció és a Hármaskönyv / I. Tringli // Máthé Gábor (szerk.). A magyar jog fejlődésének fél évezrede, Werbőczy és a Hármaskönyv 500 év múltán. – Budapest: Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., 2014. – P. 59-89.
46. Tringli István. Nagyságosok és vitézlők. / I. Tringli. // História. – 1998. – 7. sz. – Old 29-30.
47. Tringli István. Nagyságosok és vitézlők. Címzések és megszólítások a kései középkorban. – História – 1998. – № 7. – P. 29-30.
48. Ur és paraszt a magyar élet egységében (Szerk.: Eckhardt Sándor). – Budapest: Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem, Bölcsészeti Karának Magyarástudományi Intézete, 1941. – 222 p.
49. Werbőczy István. Tripartitum. Nemes Magyarország Szokásjogának Hármaskönyve. / Werbőczy István [Elektronikus forrás]. – Режим доступа: http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm.
50. Zsoldos Attila. A nemesség határán. / A. Zsoldos // Turul. – 1999. – Nr. 72 (3-4). – P. 118-122.
51. Zsoldos Attila. Nemes és nemzetség. / A. Zsoldos // Gecsényi L., Izsák L. (szerk.) Magyar történettudomány az ezredfordulón: Glatz Ferenc 70. születésnapjára. – Budapest: ELTE Eötvös Kiadó-MTA Társadalomkutató Központ, 2011. – 936 p. – P. 421-425.

РЕЗЮМЕ

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВЕННОГО СОСЛОВИЯ ДВОРЯНСТВА В СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ ВЕНГРИИ В XVI-XVII ВЕКАХ

Зубанич Л. Л. (Ужгород)

В статье обозначены и проанализированы этапы формирования и развития дворянства как значимого общественного сословия северо-восточной части Венгерского королевства (территория современного Закарпатья – комитатов Унг, Берег, Угоча, Мароморош) в XVI-XVII веках.

Ключевые слова: дворянство, комитаты, Иштван Вербовци, семья, усадьба, грамота.

SUMMARY

EVOLUTION AND DEVELOPMENT OF THE SOCIAL STRATA OF NOBILITY IN THE NORTH-EAST OF HUNGARY IN 16th-17th CENTURIES

L. Zubanych (Uzhhorod)

In the scientific work we study the stages of formation and development of the nobility, as an important public entity in the northeastern part of the Hungarian Kingdom (the territory of modern Transcarpathia – committees Ung, Bereg, Ugocha, Maromorosh) in 16th-17th centuries.

Keywords: nobility, committees, Istvan Werbőczy, family, estate, diploma.